

הסוציאליזם של מפא"י

הקדמה

קביעתו של פרופ' זאב שטרנהל כי מפא"י לא הייתה מעולם סוציאליסטית, הביאה אותי לכתובת רשימה זו. שכן לעניות דעתי שוגה פרופ' שטרנהל בהבנתו של המושג סוציאליזם, כאשר הוא מייחס לו את הפרשנות המערבית המקובלת. הסוציאליזם הפועלי, כפי שהוא הוגדר ויושם על ידי פעילי מפא"י, עוד שנים לפני שהיא קמה (כבר בימי העלייה השנייה) במתכונתה המוכרת משנת 1930 – ידוע במשמעות שהוענקה לו כאן כ: "סוציאליזם קונסטרוקטיבי".

על מנת להסביר את מלוא משמעותו של מושג זה, מן הדין לקבוע תחילה כי יישום רעיונות סוציאליסטיים, מותנה קודם בסביבה שבקרבה הוא מתעתד לפעול. לא הרי סוציאליזם מבית מדרשה של מפלגת הלייבור בבריטניה, שהחלה במלאכת ההלאמה כפועל יוצא הגיוני ממשנתה, אולם יחד עם זאת בצורה דמוקרטית מלאה: פיצוי למפעלים המופקעים והשארת האפשרות של רוב לא פועלי בפרלמנטים הבאים (תאצ"ר למשל) להחזיר את המצב לקדמותו; כמו הניסיון הסובייטי להנהיג משטר סוציאליסטי בחברה מפגרת ואגרארית, ללא מעמד ביניים ואף ללא מעמד פרולטארי ראוי לשמו וללא תשתית דמוקרטית ראויה. עובדה זו חייבה הזדקקות לשיטות לא דמוקרטיות בנוסח "הדיקטטורה של הפרולטריון" שאת תוצאותיהן הנוראות חזינו במשך למעלה מ-70 שנה. אלא שנקודת הכובד בהבדל שבין השתיים איננה בשיטה השלטונית (הדמוקרטית או הדיקטטורית) שאפיינה את השתיים, אלא דווקא בתחום אחר:

תחום הצבר ההון.

בלי יכולת לצבור הון כמנוף להשקעות ולפיתוח, לא ניתן לקדם חברה, ובוודאי לא ליעדים של שוויון כלכלי. היכולת של האדם להימנע מלצרוך את כל התפוקה שהפיק במשך השנה, ולהותיר חלק ממנה כחסכון – היא היא המקור ממנו ניתן לממן השקעות ולהפעיל מעגל עולה של תפוקות ושל חיסכון נוסף.

בתנאי הייצור הפרימיטיביים ששררו במאות ה-15 וה-16 באירופה לא היה מקום לחיסכון, ובפרט בהעדר כלכלת שוק. האריס היה חייב למסור את מרבית היבול לבעל האחוזה, והוא בתורו מסר חלק ממנו לנסיך הפיאודלי. אלה החליפו חלק מהיבול בסחורות צריכה שנצרכו במקום מבלי ליצור מכך כלכלת שוק. כלכלת השוק החלה עם הגידורים, כאשר מיליוני איכרים נושלו מאדמותיהם כדי לפנותם להקמת אחוזות ענק לגידול מוצרי שוק כמו צמר. בעלי האחוזות הללו הצליחו לצבור די-הון כדי להשתתף במהפכה התעשייתית ולעמוד בראשה.

וכפי שלאריסים לא הותירו בעלי האחוזות אלא את המינימום שנדרש לקיומם, כך גם התעשיינים, שהעבידו את פועליהם 16 שעות ביום במחירי רעב, הצליחו לצבור הון עתק מהניצול המחפיר של העובדים, שחזר ופירנס את המשך התפתחותה של הכלכלה האנגלית (או במקביל – הכלכלה הצרפתית).

הרעיונות הסוציאליסטיים של המאות ה-18 וה-19 צמחו אפוא על רקע קיומו של משק לאומי פורח, אך בד בבד משק שייצג אי-שוויון אכזרי שדרש שינוי מרחיק לכת. עובדת היותה של בריטניה מושתתת על בסיס של משטר פרלמנטארי, שהפך עם השנים ליותר ויותר דמוקראטי – איפשרה את המעבר למציאות סוציאליסטית קלאסית בלי זעזועים חברתיים מרחיקי לכת. עובדה היא כי השביתה הכללית שניסו האיגודים המקצועיים ומפלגת הלייבור להפעיל בשנת 1926 כדי להפיל את השיטה הקפיטליסטית, נכשלה. נדרשו עוד 20 שנה ומלחמת קיום אכזרית נגד הנאציזם – כדי להכשיר את בקרקע לשינוי חברתי מרחיק לכת כל כך, כמו הנהגת השיטה הסוציאליסטית-דמוקרטית בבריטניה. יחד עם זאת אסור לשכוח, כי הנהגת הסוציאליזם הבריטי הייתה כרוכה בהלאמה של רכוש רב שכבר היה קיים ושנוצר על ידי קפיטליזם פראי ומנצל, ובחלוקה מחודשת (אם כי לא מלאה) של ההון הלאומי (שנצבר במשך מאות שנים על ידי אותו קפיטליזם), בעיקר על ידי הנהגת מדינת רווחה, שנטלה (באמצעות מסים פרוגרסיביים גבוהים) מהסקטור העשיר ומימנה באמצעותו את כל התחיקה הסוציאלית הבריטית.

שונה היה המצב בברית-המועצות:

כאן כמעט שלא היו תעשייה ומפעלים פרטיים, שכן מדינה אדירה זו נשענה בעיקר על חקלאות פרימיטיבית, ובמידה מסוימת על מכרות ועל שירותים ממלכתיים בעיקר, כמו הרכבות והטלגרף. לבריה"מ לא היה פרולטריון שהפעלתו תצדיק את התורה העיונית בדבר חיוניות השתלטותו של הפרולטריון על המערכת הכלכלית והשלטונית. מכאן התורה הדחוקה בדבר הקפיצה המפורסמת, הדילוג על פני יצירת פרולטריון על ידי קפיטליזם מנצל, הישר למסגרת שלטון קומוניסטית. היינו המדינה לוקחת על עצמה את תפקיד הקפיטליזם המנצל והמכריח את המשק הלאומי לחסוך תוך כדי כפייה - כדי להשקיע. אומנם היה ניסיון מסוים בשנות העשרים של המאה שעברה להפעיל משק קפיטליסטי מוגבל (הנא"פ), אולם הוא לא הצליח להניב את פירות החיסכון הצפויים ואף לא ליצור מעמד בינוני (שקיומו היה מותנה בהענקת חופש אזרחי) ולכן בוטל עד מהרה. במקום זאת החלה תקופה של קולקטיביזציה (המזכירה במהותה את תקופת הגידורים במערב אירופה), שאיפשרה ניצול רציונאלי יותר של הקרקע (על ידי הקמת הקולחוזים) ובעיקר הסדירה את העברת מכסות הייצור שהוטלו על כל קולחוז לידי הממשלה (לעתים בצירוף משלוח משלחות עונשין צבאיות כדי לגלות את התבואה שהסתירה על ידי האיכרים).

הקולקטיביזציה נעשתה בצורה ברוטאלית. באוקראינה היא הושגה במחיר רציחתם (או מותם ברעב) של שמונה מיליון איכרים. מסתבר כי הקפיטליזם הממלכתי הפעיל שיטות אכזריות בהרבה מהקפיטליזם הפרטי של המאות ה-18 וה-19 במערבף בחתירתו להצבר הון.

הקולקטיביזציה והארגון המחודש של כוח האדם ברחבי המדינה, פינה המוני אדם לבניית מפעלי ענק, גם כאן על ידי המונים מזי רעב. חלקם מונעים בכוח סיסמאות שווא מלהיבות וחלקם אזרחים שללא כל סיבה נראית לעין הפכו לאסירים ולעובדי עבודת כפייה. בשני המקרים הותירו המפעלים הללו אחריהם מאות אלפי קברים. עודפי כוח האדם הופנו להקמת צבא אדיר מצד אחד ולהקמת מפעלי תעשייה כבדה (פרימיטיביים בתחילה) מצד שני.

התעשייה הוקדשה כולה להקמת תשתית צבאית מצד אחד ולקידום מפעלי תעשייה כבדה נוספים – מצד שני. לא היה מקום לתעשיות הקלות המספקות את צרכיה הראשוניים של האוכלוסייה – החל בביגוד ובהנעלה, עבור לתעשיית מזון וכלה במוצרים לבית כמו ריהוט. לרשות המדינה הועמדו בעקבות כך משאבים כלכליים אדירים, אותם יכלה להמשיך ולהזרים למטרות הלאומיות (נכונות או לא נכונות מנקודת מבטנו – ככל שיהיו). כל זאת בעזרת שכבה דקה של פעילים נאמנים שזכו ברמת חיים גבוהה מאוד בתמורה לנאמנותם, בעוד כל העם נמק בעוניו ומנוצל.

לסיכום: יישום שתי התורות החברתיות, זו הסוציאליסטית המערבית וזו הקומוניסטית המזרחית – היה מותנה אפוא באותו גורם כלכלי: הצבר הון מוקדם על ידי חיסכון כפוי של הקפיטליזם הפרטי (במערב אירופה) או הקפיטליזם הממלכתי (במזרחה).

המודל הסיני

מצב דומה לזה של בריה"מ בתחילתה, שרר גם בסין במשך 28 שנות שלטונו של מא-צה-טונג. הרעבת האוכלוסייה (כ-50 מיליון מתו מרעב ומחיסולים בתקופת שלטונו) שנאלצה למסור למעשה את כל תפוקת השדה למדינה ואי-הצלחה להשתלט על המדינה העצומה מבחינת הבקרה הכלכלית, לא הצליחה להביא את הקפיטליזם הממלכתי להצבר הון מספיק כדי למלא אחר הצרכים הצבאיים והממלכתיים של המשטר (כולל גיוס של מיליוני אדם למפעלי ענק) מצד אחד ולספק מינימום של מצרכים להמוני העם. הדבר הביא את סין הקומוניסטית לעברי פי פחת ולסף קריסה.

כל זאת החל להשתנות ב-30 השנים האחרונות: המשטר הקומוניסטי הצרוף (מה צה טונג האשים בשעתו את הסובייטים בסטייה מעקרונות המרקסיזם-לניניזם...) השכיל למצוא דרך לחיות צד בצד עם משק קפיטליסטי פרטי ומתפתח. בעקבות כישלוננו של הקפיטליזם הממלכתי להביא להצבר ההון הדרוש כדי להעמיד את סין בשורה אחת עם המדינות

המפותחות בעולם – נוצרה שיטה קומוניסטית חדשה ומקורית: שמירת השלטון הפוליטי בידי המדינה והתרת פעילות קפיטליסטית פרטית בפקוח המדינה ובמידה רבה גם בעזרת מפעלים ממלכתיים הפועלים בפתיחות כלפי הקפיטליזם הפרטי.

השיטה הביאה לזרימת עתודות הון כבירות למדינה, שיתופי פעולה עם הון וידע מערביים, איפשרה לקלוט את הזרם האדיר של כוח האדם העודף מהכפר לעיר, ובעקבות כך הקמת רבבות מפעלי ייצור והזרמה אדירה של מוצרים הן ליצוא והן לצריכת השוק הפרטי בסין, ולמהפך אדיר במעמדה הכלכלי של סין (עם רזרבות המטבע הגדולות ביותר בעולם!).

אולם כל זאת בפקוח חמור ומתמיד של הזרוע הפוליטית. צחוק הגורל הוא כיצד מדינות המערב, הנשבעות תדיר בעקרון הבטחת זכויות האדם וזכויות האזרח, מוכנות להעלים עין מהפגיעה הצינית והאכזרית של ממשלת סין בזכויות אלה (ניצול חסר רחמים של מאות מיליוני העובדים - כולל נשים וילדים - במשך שבעה ימים בשבוע ו-12 שעות עבודה ביום), כל עוד מאפשר המצב החדש לעשות עסקים טובים.....

הראוי לשים לב לעובדה שגם שליט רוסיה פוטין העתיק את השיטה הסינית ופתח את המשק הרוסי לפעילות קפיטליסטית פרטית, גם כאן בפקוח חמור של המערכת הפוליטית. וכך משלימים המשטרים הקומוניסטיים את אי היכולת של הקפיטליזם הממלכתי לספק את הצבר ההון הדרוש כיום לפיתוח מדינה בעידן הגלובליזציה, על ידי שילוב ידיים עם משטר של קפיטליזם פרטי ומפוקח.

לסיכום.

הררי הספרים שנכתבו מאז פורסם ספר הקפיטל של מארכס על הדרך הראויה ביותר להביא את האושר לבני האדם; המלחמות עקובות מדם שגרמו התיאוריות השונות (ממש כמו המלחמות בין הקתולים וההוגנוטים....); ובעיקר הסבל האנושי האיום שהיה כרוך במעבר משיטה לשיטה וממשטר למשטר – הפכו למעשה למלל חסר חשיבות אל מול המציאות הכלכלית שהכתיבה ומכתיבה את כללי ההתנהגות. כל התיאוריות השונות שניסו ומנסות עד היום להתמודד עם המציאות הזאת – כשלו.

ומשום כך בחינת מעשיה ואורח התנהגותה של מפלגה או תנועה כלשהי על פי אמות המידה המלומדות של אקדמיה מכובדת ככל שתהיה – אינה יכולה להיות שלמה בלעדי ההתייחסות לאותם קשיים קמאיים של יכולת האדם לספק את צרכיו ולהתמודד על קיומו בעולם, אם תמורת עשרות דולרים לשעת עבודה בתעשיית הבניין האמריקאית ואם במחיר דולר ליום בארצות המצוקה.

דרך פריזמה הסתכלותית זו נפנה עתה לבחון את הסוציאליזם של מפא"י.

ההכרח לבנות יש מאין

לרשותו של הסוציאליזם הארץ-ישראלי, לא עמדו בתחילת דרכו אפילו המשאבים המצומצמים והמפגרים בהתפתחותם, כפי שעמדו לרשות הניסיונות הסובייטיים והסיניים לבנות סוציאליזם יש מאין :

- לא עמדו לרשותם כל אמצעי ייצור או הון.
- לא עמדה לרשותם קרקע .
- ולא עמדו לרשותם המוני אדם.

הארץ הייתה ריקה, חסרת יהודים, נשלטת על ידי שלטון זר ולרוב עוין, ומיושבת על ידי אוכלוסייה עוינת.

ראשוני העולים בעלי ההכרה הסוציאליסטית (אנשי העלייה השנייה) הביאו עמם ממזרח אירופה את סיסמת מלחמת המעמדות, כפי שעוצבה על ידי הוגי הדעות הסוציאליסטים, במטרה להקים כאן משק סוציאליסטי.

אלא שהמציאות המרה העמידה אותם מיד על טעותם : לא היה כאן משק שבמסגרתו ניתן לעבוד וליצור פרולטריון לוחם למען שוויון חברתי. כל מה שהיה כאן בתחילת המאה ה-20

היו כמה עשרות ישובים יהודים פרטיים שניצבו על רגלי תרנגולת מתנודדות, ונוקו בעצמם לתמיכה מידו של הנדיב הידוע. במקביל לכך קם לפועלים היהודים, מתחרה חסר פשרות בדמותו של הפעול הערבי הזול, שהתחרה עמם אפילו על מספר מקומות העבודה המוגבל שהעמיד המשק החקלאי הפרטי באותם הימים, לרשותו של הפועל השכיר. לנוכח מציאות בלתי מוכרת זאת לא מצא הפועל העברי האידיאליסטי, מענה הולם. היו שהציעו לעזור והלקים את המשק הקפיטליסטי (דב בר בורוכוב) כדי שיהיה אפשר בעתיד הרחוק יותר לקיים בו מלחמת מעמדות..... והיו כמובן כאלה שנואשו ועזבו.

אלא שנוסף על הדחף הסוציאליסטי להקים כאן חברת מופת שוויונית, עמדה בפני הפועל העברי גם משימה חברתית-ציונית : להקים כאן חברת עבודה, היינו לעזור בהפיכת פירמידת התעסוקה היהודית והעמדתה על בסיסה הרחב : תחילה פועלים חקלאים, לאחר מכן פועלי תעשייה ותחבורה וכו'. הסתבר כי דת העבודה (כפי שהגדיר אותה א.ד. גורדון) ניתנת למימוש לא רק במסגרת של עבודה שכירה כפרולטריון. ומכאן צמחה המחשבה של מעבר ממעמד של שכיר למעמד של מתיישב .

המעבר הזה לווה בויכוחים מרים בתוך הקהילה הפועלית הקטנה ובעלת ההכרה, שהיוותה את הגרעין הקשה של העלייה השנייה. ההחלטה לעבור להתיישבות פועלית (על יסודות סוציאליסטיים מובהקים של שוויוניות ושל עבודה עצמית) מהווה אפוא אבן פינה להתחלת הצבירה של הון לאומי בצורה של יצירת משק חקלאי הבנוי על עקרונות כלכליים.

אם נרצה, נוכל להצביע על העובדה שתנועת הפועלים הסוציאליסטית הלאימה את ההון הלאומי בצורה מקורית ביותר, וללא כוח כפייה ריבוני: העובדה שהתנועה הציונית דחתה את הרעיונות הימניים של כיבוש הארץ בכוח הזרוע (על פי משנתם של ז'בוטינסקי וטרומפלדור) ופנתה לנוסחה הידועה של "דונם אחר דונם ועז אחר עז" – הביאה אותה לברית מעשית דווקא עם תנועת הפועלים, שכן רק היא הייתה מסוגלת באמצעות כוח האדם שהיה בידיה להעמיד לרשות מבצע התיישבות רחב ממדים שמומן כולו על ידי כספים "בעל-ביתיים" של העם היהודי שהוזרמו לארץ באמצעות הקרנות הלאומיות.

ארטור רופין, מנהל המשרד הארץ-ישראלי להתיישבות, לא היה סוציאליסט. אך בהחליטו להזרים את משאבי העם היהודי לידיהם של פרולטרנים שהיו מסוגלים למלא אחר הסיסמה הנ"ל ולהקים ישובים חקלאיים – הוא עזר למעשה לתנועה הסוציאליסטית הצעירה להלאים את אמצעי הייצור הלאומיים ולהעמידם לרשות מעמד הפועלים....

בדרך זו המשיכה הסתדרות העובדים הכללית, אף היא בהנהגתן של מפלגות שהקימו בשנת 1930 את מפא"י: היא החלה בהקמת מפעלים תעשייתיים ובמפעלי בנייה, שבשנות מלחמת העולם השנייה קיבלו דחיפה עצומה ויצאו לדרך המלך של ייצור בר-תחרות והניחו את היסוד לכלכלתה של מדינת ישראל העתידה לקום. השליטה הכלכלית של תנועת הפועלים במשק הארץ-ישראלי ולאחר מכן במשק הישראלי הביאה להישגים בלתי מוכרים במערב, וכל זאת באמצעים דמוקרטיים וללא התערבות ממשלתית.

יתרה מזו: מדינת ישראל הצעירה נעדרה כלים ומוסדות לטיפול בבעיות הרבות שהריבונות העמידה בפניה: כך למשל לא היו לה שירותי רפואה מפותחים (היא ירשה שירותים ממשלתיים המיועדים ל-natives, לפי המודל הקולוניאליסטי הקלאסי של האימפריה הבריטית). ואילו לתנועת הפועלים כבר הייתה באותה עת מערכת משוכללת של רפואה קהילתית, מלווה בבתי-חולים ובמכונים רפואיים (שהוקמה בשנת 1911). את כל אלה העמידה ההסתדרות לרשות המדינה כשזו נאבקה עם מיליוני עולים ששטפו את הארץ.

הדבר הציל כמובן את מערכת הבריאות הישראלית, אולם באותה עת הזרים למשק הפועלי משאבים אדירים שמימנו את חברותם של אותם עולים רבים בקופת חולים הכללית. האומנם אין לראות בכינוסם של 80% מתושבי המדינה בקופת חולים הכללית, מעין הלאמה דמוקרטית (סוציאליסטית!!) של שירותי הרפואה הישראלים?

כך קרה גם לתחום ההתיישבות החקלאית: הצורך ליישב במהירות את אזורי הארץ שנכבשו במלחמת העצמאות (גם כדי לספק את צרכיה של האוכלוסייה במזון בסיסי), מצא שוב את המערכת ההתיישבותית המאורגנת (התנועות הקיבוציות ותנועת המושבים) מוכנה ומזומנה לקבל על עצמה את המלאכה: נוסף על מאות הקיבוצים שהקים בעיקר הנוער הישראלי אך גם עולים חדשים חברי התנועות החלוציות הפועליות בחו"ל; הוחלט על הקמת מאות כפרים חקלאיים על ידי העולים החדשים. הקמתם של אלה תועלה דרך

מחלקת ההתיישבות של המרכז החקלאי הפועלי ותנועת המושבים, שחבריה הוותיקים התגייסו במאותיהם לעזור למתיישבים החדשים להכות שורשים בקרקע. וכך אנו מוצאים גם את החקלאות הישראלית מוחזקת ברובה הגדול (כ-80%) על ידי תנועת הפועלים – שוב הלאמה דמוקרטית וסוציאליסטית של ההון הלאומי. בצורה דומה אנו יכולים להצביע על הלאמה סוציאליסטית דמוקרטית של שירותי התחבורה הישראלים ("אגד" ו-"דן" והקואופרטיבים לתובלה - כמו "שלב" - כולל אלה של המועצות האזוריות הסוציאליסטיות), של מערך הבנייה הראשונית לקליטת העלייה (סולל בונה U ותוחח הבנייה" הזכור שהקים במהירות שיא בתים ראשוניים לעולים ואיפשר את המעבר ממעברות לבתי אבן), אבן וסיד, מפעלי המלט המשותפים להון פרטי ולהסתדרות, שיכון עובדים), ואת כניסתה של ההסתדרות לתחום התעשייה (בהיקף של כ-30% מכלל התעשייה הלאומית) ולקואופרציה היצרנית והצרכנית. יתרה מזו: ההסתדרות לא נמנעה מלהקים מפעלים ציבוריים משותפים עם הממשלה ועם מוסדות כמו הסוכנות היהודית והקרן הקיימת: שותפות בצים, באל-על, במקורות, כמו גם מפעלים משותפים עם המשק הפרטי - במפעלי המלט למשל. בשיחותיי עם תעשיינים מזדקנים, שילדיהם לא הביעו נכונות להמשיך ולנהל את המפעל שהקימו אבותיהם - הובעה תמיד הבקשה שאעזור להם למכור את מפעלם להסתדרות כדי להבטיח את המשך קיומם...

הנה כי כן הצליחה תנועת הפועלים הישראלית בהנהגתה של מפא"י לחולל את המודל המתקדם והנועז ביותר בעולם בתחום ההלאמה הסוציאליסטית הדמוקרטית של היש הלאומי והעמדתו לרשות תנועת הפועלים הישראלית. אולם בזאת לא תם המעשה הסוציאליסטי שהנהיגה מפא"י: רשת צפופה של שירותי רווחה כראוי למדינת רווחה סוציאליסטית הועמדה לרשות חברי ההסתדרות (שהיוו עד לפירוקה רוב מוחלט של האוכלוסייה בישראל):

- גני ילדים ומעונות יום.
- צרכניות.
- מערכת חינוך עצמאית כולל מערכת של חינוך מקצועי.
- בתי הבראה, בתי אבות ומועדוני תרבות בכל ישוב וכפר.
- מערך מקיף של תרבות לפועל: עיתונות, הוצאות ספרים, הרצאות, סמינרים וימי עיון, תיאטרון ואף שותפות בתזמורת הפילהרמונית באמצעות סדרת הפועלים.
- מערכת של קופות גמל ופנסיה שהקיפו כבר אז מאות אלפי מבוטחים.

- מערכת של שירותים פיננסיים כמו קופת המלווה והחיסכון (בבעלות החוסכים) ובנק הפועלים ומערכת של ביטוח באמצעות חברת הביטוח הגדולה בישראל.
הסנה.

- וכמובן קופת חולים הכללית על שירותיה המקיפים.

אם כל אלה אינם סוציאליזם בהתגשמותו האוטופית – אינני יודע סוציאליזם מהו.

ולבסוף אסור לשכוח את כוחה הפוליטי העצום של ההסתדרות בהנהגתה של מפא"י. כוח פוליטי זה עמד כחומה בצורה לרשותו ולהגנתו של הפועל השכיר במדינה: שום שר אוצר לא יכול היה להטיל גזרות על הציבור ללא תיאום עם ההסתדרות ובהסכמתה. יכולתה להשבית את המשק כולו, ולא רק כמה מפעלים – היוו את תעודת הביטוח של העובד השכיר מפני התנכלות כלשהי.

שכן זאת יש לזכור: בכל חברה קיימים שלושה מוקדי כוח: הממשלה, המעסיקים וציבור משקי הבית (הכולל לא רק את העובדים השכירים אלא גם את עקרות הבית הסטודנטים, הפנסיונרים, המשפחות החד-הוריות וכיו"ב). רק הסוציאליזם הישראלי הצליח לאחד את כל הרכיבים הכלולים בהגדרת "משקי הבית" הנ"ל לכוח מיקוח רב חשיבות ולרוב גם מכריע בכל עת שעמדה על הפרק פגיעה ברווחתו של חלק זה או אחר של משקי הבית (פנסיונרים, נכים, אמהות חד-הוריות וכו'). שום מסגרת ארצית או מקומית של איגודים מקצועיים בארצות העולם הדמוקרטי לא הצליחה להשיג עבור חבריה את ההישגים שהצליחה תנועת הפועלים הישראלית להשיג לפני פירוקה.

אולם אין לשכוח כי בצד תרומתה לכלכלה ולרווחה של החברה היהודית בארץ-ישראל, ולאחר מכן במדינת ישראל – היוותה ההסתדרות בהנהגת מפא"י ציר מרכזי בגיבושו, בהכשרתו ובציודו של כוח המגן העברי, החל בהקמת "השומר" בשנת 1908, בהקמת "ההגנה" ב-1920 ובהקמת "הפלמ"ח בשנת 1941. חבריה, הם שגויסו ראשונים למערכות המחתרניות הללו, כפי שהתגייסו לאחר מכן בצו המוסדות הלאומיים לצבא הבריטי ולחטיבה היהודית הלוחמת.

זאת הייתה תרומתה הייחודית של תנועת הפועלים הישראלית, בהנהגתה של מפא"י ליצירת חברה סוציאליסטית-דמוקרטית מתקדמת, שלא את כל הישגיה ניתן למנות במאמר קצר אחד. בצד טיפולה המסור והמוצלח בקידום יעדיה הלאומיים של ישראל בכל התחומים, הניחה מפא"י לרגליו של הפועל הישראלי מערכת סוציאליסטית דמוקרטית המתקדמת ביותר בעולם.

יש להצטער על כך שדווקא מבין שורותיה של מפא"י יצאו מקצצי האילנות שהביאו לשקיעתה של ההסתדרות ככוח המוביל של הפועל בארץ ושל מדיניות הרווחה חסרת

התקדים. שכן זאת יש לדעת: בכל מדינה קיימים שלושה מוקדי כוח מדיניים וכלכליים: הממשלה, המעבידים ומשקי הבית (אלה כוללים את ציבור השכירים, המובטלים, הפנסיונרים, הנכים, הסטודנטים והמשפחות החד-הוריות). הצלע החלשה בכל מסגרת כזאת הם משקי הבית, כפי שמעידים הסבל שלהם במדינות פושטות הרגל במערב של היום.

ההסתדרות הכללית, תודות לצורה המקורית של כוח שהצליחה לצבור (נשענה כאמור לא רק על עובדים אלא גם על משק עצמי גדול), היוותה כל השנים (עד להריסתה מבפנים) פרטנר שווה-זכויות ושווה כוח לשני הגורמים האחרים (הממשלה והמעבידים) במשק. לצערנו פשו בה בשנות השבעים והשמונים פרצות רבות ברמת הניהול והיעילות, בעיקר של המפעלים וכן במשמעת שלא תמיד הצליחה להטיל על הארגונים השונים מהם הייתה מורכבת – אז במקום להתגייס ולתקן את הפגמים, כפי שקרה לא פעם בעבר (סולל בונה פשט את הרגל בשנת 1927...) לא עמד להנהגת ההסתדרות הכוח להתעשת ולתקן והיא קרסה ונפלה.

נפילתה של ההסתדרות הנחיתה מכת מוות על יכולתה של מפא"י לחזור לשלטון. שכן יש לזכור כי דגל מורכב משני חלקים: הבד המתנופף והמייצג את המטרות ואת האידיאולוגיה והמקל המאפשר את ביצועה של האידיאולוגיה. ההסתדרות היוותה כל השנים את המקל שבעזרתו ובכוחו יכלה מפא"י להוביל את היישוב היהודי ואת המדינה להישגיה האדירים. עתה נדרש מאמץ אדירים, ובתנאים משתנים לחלוטין כדי להחזיר לתנועת הפועלים ולציבור משקי הבית את מעמדם ואת יכולתם לחזור ולשמר את הרשת החברתית שמנעה היווצרות פערים עמוקים; שמרה על הסולידריות החברתית והניחה את התשתית להיווצרותה של אחת המדינות המובילות בעולם. לא בכדי מושמעים היום געגועים רבים, ולא דווקא רק מפי ותיקי מפלגת העבודה, לימי הזוהר של מפא"י ולתשתית הסוציאליסטית שהיא יצרה בארץ – יש מאין.

ועל כך צריכה להיות גאוותו של כל חבר מפא"י לשעבר.